

Den återgivande

Fritänkaren

Nr. 248 September 2016

Tjugofjärde årgångens nummer 9

Innehåll i detta nummer:

Språkfrågan	2
Ahasverus minnen, del 156: <i>Konvalescenten</i>	3
Mannerheims dagorder den 13 mars 1940 efter Vinterkriget	6
Ett bondbröllop – <i>mitt sista framträdande som organist (1989)</i>	8
Dialog i anslutning till förra numrets “Mitt liv som pianist”	13
Johannes Brahms om Robert Schumanns död	13
<i>Tycker ni om Brahms?</i> – och andra filmer	14
Några milstenar, september 2016	17
Lugna resan, del 1: <i>Blåst hela vägen till Simla</i>	17
Tillbaka till Zanskar, del 14: <i>Fest i Padum</i>	18
Inför årets Bokmessa	20

Fritänkaren, som utkommit med 248 nummer sedan 1992 i både pappersform och på nätet, har aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk. Den har aldrig haft någon sponsor. Samtliga tidigare nummer finns tillgängliga på Wordpress: <https://clanciai.wordpress.com/fritankaren/>

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

OBS! Nytt Postgiro! - 35 86 46 – 8 (*Göteborgs Skrivarsällskap*)

eller Bankgiro: 3300-510910-9354 (Nordea bank, "Fritänkaren", C. Lanciai)

Glöm inte att ange avsändare!!

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

Avgifterna har inte höjts på över 13 år.

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 17.9.2016

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 270

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Språkfrågan

När Finland gjorde sig självständigt 1917 från Ryssland var det en självklarhet att det svenska språket i Finland var precis lika viktigt som det finska, vilket infördes i grundlagen, där denna språkliga jämställdhet fortfarande är lagligt befäst. Problemet är att det alltid funnits en orimlig opposition mot detta förhållande bland dem som haft svårt för att klara av det svenska språket.

Expressen publicerade i augusti en artikel som försökte kartlägga situationen i språkfrågan efter att Svenska Folkpartiet förlorat sin plats i regeringen 2015, där det nästan alltid suttit med, för att i stället ersättas av Sannfinländarna, Finlands tredje största parti, som i princip vill ha bort "tvångssvenskan", den obligatoriska undervisningen i svenska i finländska skolor, men det är aldrig bra att rensa bort ett språk. Alla måste börja läsa svenska vid sju års ålder, men svenskspråkiga skolbarn i Finland måste börja lära sig finska redan vid tre års ålder.

Om och om igen under hela Finlands självständiga historia har ledande finsktalande personligheter i Finland påpekat fördelarna och nödvändigheten med det svenska språkets närvaro och etablerade status i Finland, till exempel Väinö Linna, kanske allra mest för det nordiska samarbetets och Finlands samhörighets skull med Norden. Sverige och Finland har en gemensam historia sedan mer än tusen år, så länge om inte längre har det bott svenskar i Finland, och svenska är ändå Nordens största språk. Islands president Vigdis Finnbogadóttir påpekade en gång att alla i Norden borde lära sig tala finlandssvenska som det språk som var klarast och lättast för alla nordbor att förstå.

Artikeln föranledde en debatt på Facebook, som det kan vara värt att ta vara på.

Ulla. Om man bara kan finska kan man inte åka någonstans i världen. Resten av Norden kan inte förstå finska, så det är ett språk, som fordrar ett annat språk. Svenska har alltid varit närmast.

Yngve. Jag känner en sverigefinne som talar både svenska och finska, men bäst svenska. När han är i Finland talar han enbart svenska bara för att reta finnarna. "Det är nästan de drar kniv direkt", säger han.

Monika. Och varför det...?? Kan det kanske vara så, som ingen ännu har nämnt här, att svenskarna boende i Finland under lång tid både betraktades och uppträdde som överklassfolk gentemot den finska ursprungsbefolkningen??!

Yngve. Han kan göra så för att han tycker det är roligt och att han själv är finsktalande finne. Även om svenskarna i Finland till viss del varit en överklass så har de inte förtryckt den övriga befolkningen, utan istället bidragit mycket till landets utveckling.

Monika. Inte ett förtryck i bemärkelsen att man förföljde finnarna, men däremot ett förtryck i dominans – inom både kultur, politik och ekonomi. Svenskarna dominerade helt klart med sin "överlägsenhet", och det är naturligtvis skäl nog som förklaring till den idag underliggande fientligheten mot svenska språket och dess maktutövare. Ett slags uppror, som sker förr eller senare och som tydligt märks av idag. Det är beklagligt, sorgligt... men förståeligt!!!

Christian. Sedan Magnus Erikssons lagstiftning på 1300-talet hade finskan jämvärdig status med svenskan i hela riket. Flera svenska konungar talade flytande finska, till exempel Gustav Adolf och Carl XII. Först efter Stora Ofreden började det uppstå klasskillnader, men det förekom aldrig någon klasskamp i samma utsträckning som i egentliga Sverige. I stället uppviglades en finskhetsrörelse faktiskt under ledning av Stockholmarens och bankiren Johan Vilhelm Snellman, som i hegelianismens namn krävde en förfinskning av Finland. Denna rörelse nådde sin kulmen i 1900-talets första årtionde, när hundratusentals svenskar i Finland förfinskade sina namn för att visa sitt fulla stöd för förfinskningen. Denna har sedan fortgått praktiskt taget obehindrat sedan dess, om dock i ständigt avtagande takt sedan andra världskriget, men den förekommer fortfarande (ex. sannfinländarna). Vid förra seklets början hade 14% svenska som modersmål i Finland, idag är det mindre än hälften därav. I stället för att förfölja en minoritet som dock varit bofast i Finland sedan mer än tusen år borde man skydda vad som är kvar av den. Det starkaste skyddet är det svenska språket, då Finland vid sin självständighet för 99 år sedan i grundlagen befästes som ett tvåspråkigt land.

Den svåraste faktorn är det finska fonetiska språkkomplexet. Finskan har egentligen inga mjuka konsonanter och inget sje- eller tje-ljud, varför egentligen alla finnar är svårt handikappade när det gäller att lära sig andra språk. Om varken svenskan eller något annat nordiskt språk ligger fonetiskt nära till hands, så ligger andra språk, som engelska och franska, ännu längre bort. Tyskan ligger ungefär på samma avstånd som de skandinaviska språken. Det lättaste språket för finnar att lära sig är italienska, som fonetiskt ligger närmast till hands av alla indoeuropeiska språk, genom sina klara vokaler och sin övertydliga artikulation, vilket är finskans främsta fördelar. För att det är så nästan oöverstigligt svårt för finnar att lära sig andra språk blir de även etniskt isolerade med åtföljande sociala problem vid associering med annat än finskheten.

Christofer. Man kan också påstå att finskan saknar både mjuka och hårda konsonanter som alla låter någonting mittemellan.

Danskan lär ha den starkaste konsonantaspirationen bland germanska språk, dvs danskans hårda konsonanter är verkligen hårda. Engelskan är en bra tvåa.

Det som ibland kan störa mig hos finlandssvenskarna att vissa inte skiljer mellan hårda och mjuka konsonanter tillräckligt. Det kan vara litet störande när de babblar vardagligt att det låter för "orent", även om det inte direkt behöver försvåra förståelsen, men man tvingas fokusera mer på det sagda än annars.

Man hör också på en gång om någon har finska (eller finlandssvenska) som modersmål allt efter hur konsonanterna låter även om personen i övrigt kan tala helt flytande.

Däremot låter isländskan väldigt finskt bortsett deras speciella fonem varav en del är likalydande med engelskans. När islänningar uttalar enklare finska ord kan man inte höra något främmande i deras uttal, och de säger samma sak om finländare som uttalar isländska ord bortsett deras speciella fonem.

Zdenko. Det är viktigt att betona att det rör sig om en fonetisk isolering som i sin tur leder till etnisk isolering. Grammatiskt sett har man en fördel då gången från ett komplext språk mot ett enklare torde vara lättare än tvärtom.

Ove. Bra analys, Christian. Till det här kan läggas att man först nu börjar bli på allvar medveten om att mycket mer vikt borde läggas vid tidig muntlig inlärning, typ språkbad, då det på barnastadiet inte finns några fonetiska hinder. I stället har grammatiken och skriftspråket getts en alltför avgörande betydelse, och där tror jag finnarna klarar sig bättre än många svenskar, fast de inte vågar öppna munnen.

Christian. Viktig synpunkt, det där med tidig inlärning. Här där jag just nu befinner mig i Ladakh måste alla skolbarn vid 6 års ålder börja lära sig 4 olika språk på 4 olika alfabet, hindi, urdu, tibetanska och engelska, vilket de sedan har glädje och användning för hela livet. Ju tidigare språkinlärning, desto mera utvecklande är den. En jesuit sade mig en gång, att det bara är de första sju språken man lär sig som bereder någon direkt svårighet...

Abasverus minnen, del 156; Konvalescenten

Jag råkade befinna mig i Lugano i april 1943, där en god vän tipsade mig om att där förekom en gammal herre på konvalescens som eventuellt skulle uppskatta ett besök av mig. Jag hade ingen aning om vem den gamle herren var, men jag antog att jag borde vara bekant med honom åtminstone i andra hand. Så intet ont anande begav jag mig till hotellet, där han tydligen bodde inkognito. Åtminstone hade han inte registrerat sig under sitt riktiga namn, då det namn jag fått var helt obekant för mig.

Jag hänvisades ut på terrassen, och döm om min förvåning när han genast kände igen mig. Det hade han gjort senast också, så hans omedelbara igenkännande av mig förrådde honom för mig, och jag förstod genast hela vidden av vikten av hans inkognito.

"Din gamle gengångare, du uppenbarar dig då alltid i mina livs mest kinkiga ögonblick, men denna gången hade du tur som kom i tid. Du ser här en gammal döende man som har låtit allt hopp fara."

Det vägrade jag acceptera. ”Hur är det möjligt, ni som är världens friskaste karl?”

”Inte nu längre. Ödet har besegrat mig. Politiken har slagit mig till slant. Jag orkar inte resa mig mera. Bäst vore om jag bara kunde försvinna här för gott och äntligen slippa den förbannade världen.”

”Men ni om någon är vad den behöver.”

”Smickra lagom. Den har ju gjort allt för att bli av med mig och allt vad jag representerar, i synnerhet mitt utdöende och slagna folk. Vi har ingen chans.”

”Det är inte likt er att ge upp. Jag tror inte ni kan göra det.”

”Inte ens efter ett liv fyllt av bara nederlag? Allt vad jag kämpat för har ständigt besegrats, tvingats till undfallenhet och offer, bita i sura äpplen och körts över med översittarnas förkrossande övermakt med våldets omänskliga rätt. Jag orkar inte mera. Jag är sjuk och blir bara sjukare. Jag är gammal och trött, 75 år och på upphållningen. Det enda jag mera duger till är att dricka konjak. Får jag bjuda på ett glas? Det är ju nästan tradition. Ni brukar inte tacka nej.” Och han serverade mig spontant. Försiktigt frågade jag:

”Vad är det egentligen för fel på er?”

”Lungorna. Jag får bara lunginflammation hela tiden. Jag tål ingen vinter mera. Visserligen har jag en mirakeldoktor som varje gång jag ramlar ner rosslande räddar mig till livet mot min vilja, men jag har fått nog. Kriget är förlorat. Jag gav upp redan förra vintern.”

”Vad knäckte er?”

”Churchill. Vi var bästa vänner. Vi förstod varandra. Han såg upp till mig. Det var aldrig någon förbistring mellan oss. Och så låter han sig tubbas av ryssarna till att sluta upp bland våra fiender. Vi gjorde aldrig något för att skaffa oss en enda fiende i världen, och ändå måste alla förklara krig mot oss, till och med Nya Zeeland!”

”Det måste vara ett misstag. Churchill skulle aldrig förklara er krig om han inte vilseletts till att göra det.”

”En klen tröst. Han gjorde det. Han skrev ett personligt brev till mig, och dumt nog besvarade jag det genast i stället för att tänka mig för och fatta att han måste ha visat det för ryssarna för att blidka dem – Stalin försöker ju pressa alla, inte bara Churchill och Roosevelt och alla som han kommer i kontakt med som han ser en möjlighet till att kunna utnyttja för att skaffa sig mera makt, som om det inte räckte med att plåga livet ur vårt stackars illa land genom kontinuerligt krig och brutal utpressning om kriget inte lyckades knäcka oss, vilket ryssarna aldrig kan fatta att det aldrig kan göra.”

”Vad ville, Churchill egentligen?”

”Han ville att vi skulle lägga ned vapnen och inte gå ett steg längre. Han hotade med att vi annars skulle ställas till ansvar efter kriget tillsammans med den urspårade psykopaten Hitler och hela hans förryckta anhang, som om vi någonsin ens hade velat ha något med honom att göra!”

”Men ni tillhör Tysklands intressesfär.”

”Och är det då vårt fel? Vi tvingades in i den av Stalin. Det var vår enda chans. Bara Hitler kunde gå med på att hjälpa oss. Alla andra svek oss, i det förra kriget lovade både Frankrike och England generöst att hjälpa oss, men de gjorde det aldrig. England ställde som villkor att vi skulle binda oss vid en allierad pakt, och Frankrike bara pratade. Det var inget fel på deras goda vilja, de ville verkligen, men någon handling blev det aldrig av, och därför dukade Frankrike under för det tyska raseriet. Stackars gamle Pétain! Det finns ingen mer patetisk figur i Europa. Med alla sina meriter och hjältedater som segraren vid Verdun kommer hans vanära att bli hans stämpel för evigheten, medan bara Hitler och Stalin kommer att överträffa honom i den historiska avrättningsens eviga dom. Vad de har ställt till med, de skurkarna! Har ni hört det senaste från Polen?”

”Vad då?”

”Hitler och Stalin delade ju Polen mellan sig, och Stalin välkomnade östra Polen in under den sovjetiska välfärdsstatens beskyddande och osvikliga välsignelse, men nu har det framkommit, att ryssarna, utan tvekan på Stalins direkta order, låtit avrätta sex tusen polska officerare och smusslat undan liken i Katynskogen, som nu tyskarna av en händelse upptäckt och grävt fram. Ryssarna trodde väl aldrig att tyskar skulle komma dit. Men ännu värre är det som pågår i Warszawa.”

”Vad pågår i Warszawa?” – som om jag inte visste det.

”Nazisterna har murat in en halv miljon judar i ett ghetto där de tvingats leva som råttor med strypta tillgångar till vatten, mat och hygien, nästan alla evakuerades och flyttades till tvångsarbetsläger där de fortare skulle få förgås, men något femtiotal tusen undvek att borttransporteras och organiserade så småningom ett uppror, det första riktiga upproret mot nazisterna i detta krig. De hade väl hört talas om Stalingrad och besjålats. Men hur kväver tyskarna detta uppror? De angriper ghettot med alla dess kvarvarande levande människor med eldkastare och förintar hus efter hus, kvarter efter kvarter och låter alla kvarvarande brinna inne eller skjuter ner dem och de försöker fly. Är det ett sätt att föra krig? Nej, det är inte längre krig, det är beräknad systematiserad överlagd masslakt på civila och rena folkmordet, bara för att de är judar.

Den dåren Hitler hade sina goda sidor, han var den ende som ville och kunde åtgärda den omänskliga bolsjevikismen och dess etablerade terror mot mänskligheten, som den omänskliga och destruktiva fanatism den är, och han hade lyckats, om han inte hade skaffat sig världsjudendomen som fiende. Vad tusan skulle han börja trakassera judar för? Vad ont hade de gjort honom? Genom den fixa idén, som han är ohjälpligt besatt av som en bestående obotlig psykos, kommer han att dra ner hela Tyskland och hela Europa, kanske även Sovjetunionen i en katastrofal förintelse vars make världen aldrig sett. Endast Stalin är ännu värre, och så råkar vi befinna oss mellan dessa monsterfantomer till skräckdiktaturer för att malas till sågspån genom deras friktioner och hänsynslösa raseri.”

”Men tillbaka till Churchill. Jag är säker på att hans krigsförklaring inte var allvarligt menad.”

”Skämtar du? Den nådde oss ju till och med på själva vår självständighetsdag! Den var dödligt allvarligt menad, som om han oåterkalleligen bestämt sig för att maximalt bestraffa oss för att Hitler lagt oss under sin häll! Det var så dumt och onödigt, och allt luktade bara Stalin på långt håll. Han anmodade oss att genast avbryta våra krigshandlingar, men det hade vi redan gjort! Vi ämnade aldrig gå över Svir eller angripa Murmanskbanan. Vi ville bara ännu ta tillbaka Hangö. Och så anklagar han oss för att göra oss till medbrottslingar med Hitler, den fähunden, den sprättiga korpralen, den strunten, den inbilske narren och hysteriska agitatorn, som aldrig kommer att fatta att han förlorade kriget i det ögonblick han startade det. Han hade aldrig kunnat vinna det. I det ögonblick japanerna angrep Pearl Harbour och Amerika gick med i kriget, som då först blev ett världskrig, stod det klart för alla vettiga människor att Hitler och Tyskland var förlorade. Till och med Mussolini fattade det. Alla fattade det utom Hitler och alla de offer han hade förtrollat. Stackars Tyskland. Nej, låt mig bara få slippa ens mera höra talas om det brinnande världseländet och få försvinna obemärkt och gå hädan i frid. Min smala lycka var att jag blev sjuk på allvar. Annars hade jag kunnat bli vald till president.”

Det var inget fel på karlen. Han behövde bara rycka upp sig, och det gick inte att bortse från att han behövdes.

”Men bara ni kan rädda ert land.”

”Menar ni att det kan räddas?”

”Ni har gjort det förut, ni kan göra det igen, och bara ni kan göra det.”

”Tror ni inte att jag har försökt? Jag har sökt fred med Ryssland ända sedan vi nådde fram till 1939 års gränser och försäkrade dem. Vi ville inte ha någonting mer. Men Stalin lider av den fixa idén att han vill ha hela Finland till varje pris, och det att vi allt utom besegrade honom i Vinterkriget har bara gjort honom mera aggressiv och lysten på vårt kalla obetydliga land, lika kallt och förfruset som Sibirien, Grönland och Alaska. Varför måste han bråka med oss? Inte en dag efter marsfreden för tre år sedan lät han bli att trakassera oss och komma med nya orimliga krav. Vi hade aldrig givit oss in i fortsättningskriget om han inte bombat oss och till och med fällt oprovocerade bomber över Åbo. Det var tyskarna som angrep honom, inte vi.”

”Er vilja till fred är tillräcklig för att rädda ert land och dess framtid.”

”Till vilka kostnader? Nya landavträdelser? Stalin har redan kapat en arm och rumphuggit oss. Det är därför vi slåss. Vi har inte råd att förlora mera.”

”Stalin kommer att förlora mera. Det kommer Hitler att se till.”

”Det avskummet. Det är mera sans och förnuft i Charlie Chaplin än i Hitler.”

”Hitler kommer att falla, men Finland kommer att bestå, om ni räddar det.”

”Ni insisterar? Ni vill tvinga mig tillbaka till slakteriet? Ni vill få mig att fortsätta kriget till dess bittra slut med bara oräkneliga offer som skörd?”

”Ja,” sade jag bestämt.

”Ni är en hård general.”

”Det vet ni som soldat, att ingen order är så obeveklig som plikten.”

Han tystnade och betraktade betänksamt sitt glas och det vackra sjö- och berglandskapet framför oss. Han tog ännu en liten klunk och sade sedan:

”Vet ni, jag föredrar det italienska Schweiz framför både det franska och det tyska. Endast italienarna i Europa har alltid varit omedvetet förståndiga nog att aldrig duga till politik.” Så log han något, såg ner i sitt glas, tog ännu en liten välgörande konjaksmutt och sög på den som en finsmakare, och sade:

”Ni ger mig inget val. Jag får väl fara tillbaka då.”

Han var återställd.

Mannerbeims dagorder den 13 mars 1940 efter Vinterkriget.

”Soldater av Finlands ärorika armé!

Fred har slutits mellan vårt land och Sovjet-Ryssland, en hård fred, som till Sovjet utlämnat så gott som varje slagfält, på vilket Ni ljutit Ert blod för allt vad vi skatta dyrt och heligt.

Ni ville ej kriget, Ni älskade freden, arbetet och framåtskridandet, men kampen blev Er påtvingad och i den har Ni uträttat storverk, som för sekler framåt skola stråla på hävdens blad.

Mer än 15,000 av Er, som drog ut, komma ej att återse hemmet, och hur många äro ej de, som för alltid förlorat sin arbetsförmåga. Men Ni har även utdelat hårda slag och om ett par hundratusental av Era fiender nu ligga under den frusna drivan eller med brusten blick stirra mot vår stjärnhimmel, så är felet därtill icke Ert. Ni hatade dem ej, Ni ville dem intet ont, Ni följde endast krigets hårda lag att döda eller dö.

Soldater!

Jag har kämpat på många slagfält, men jag har ännu ej sett Er like som krigsmän. Jag är stolt över Er som om Ni vore mina egna barn, lika stolt över mannen från tundrorna i norr som över sönerna från Österbottens vida slätter, Karelen skogar, Savolax leende bygder, Tavastlands och Satakundas rika gårdar, Nylands och Egentliga Finlands björkomsusade hagar. Jag är lika stolt över fabriksarbetaren och den fattiga stugans son som över rikemannens insats av liv och lem.

Jag tackar Er alla, officerare, underbefäl och manskap, men jag vill särskilt framhålla reservofficerarnas uppoffrande mod, deras pliktuppfyllelse och den skicklighet, med vilken de skött ett yrke, som egentligen ej var deras. Också har deras offer procentuellt utgjort krigets största. Men det har givits med glädje och aldrig svikande plikt känsla.

Jag tackar officerarna i staberna för skicklighet och outtröttligt arbete och sist tackar jag mina närmaste medarbetare, generalstabschefen och generalkvartermästaren, armébefälhavare samt kår- och divisionschefer, som i många fall gjort det omöjliga möjligt.

Jag tackar Finlands armé med alla dess vapenslag som i ädel tävlan utfört så vackra bragder från krigets första dag, för den djärvhet med vilken de gått till anfall mot en mångfalt överlägsen, med delvis okända vapen väpnad fiende och för den seghet med vilken de hakat sig fast vid varje bit av fosterjorden. Förstörandet av mer än 1.500 ryska tanks och över 700 flygmaskiner talar om hjältedåd som ofta utförts av ensamma män.

Med glädje och stolthet tänker jag på Finlands lottor och deras insats i kriget – deras offervilja och oförtrutna arbete på olika områden, vilket frigjort tusentals män till stridslinjerna. De ha med sin upphöjda anda sporrat och stött armén, vars tacksamhet och uppskattning de till fullo förvärvat.

En hederspost ha de tusentals arbetare beklätt vilka under krigets bittra tid troget och ofta som frivilliga under flyganfall stått vid sina maskiner, förfärdigande materiel för arméns behov, samt de vilka oförtrutet under fiendens eld arbetat vid befästningsarbeten. Jag tackar Eder alla å fosterlandets vägnar.

Trots allt mod och all offervillighet har regeringen nödgats göra fred på hårda villkor, vilket dock har sin förklaring: Vår armé var liten, reserver och kadrer otillräckliga. Vi voro ej rustade för ett krig med en stormakt. Medan våra tappra soldater försvarade våra gränser gällde det att med övermänskliga ansträngningar anskaffa det som brast, att bygga upp de försvarslinjer som ej funnos, att söka den hjälp som ej kom. Det gällde att skaffa vapen och utrustning och det i en tid då vårt land med febril iver rustade sig mot den storm som nu sveper över världen. Edra bragder ha väckt beundran ut över världen. Men efter tre och en halv månads krig stå vi fortfarande så gott som ensamma. Vi ha ej lyckats få annan utländsk hjälp än två med artilleri och flyg förstärkta bataljoner till vår front, medan våra egna, i kamp dag och natt, utan möjlighet till avlösning fått taga emot ständigt nya fiendeformationers angrepp till långt över den fysiska och psykiska bristningsgränsen.

När en gång detta krigs historia skrives skall världen se vilka bragder Ni utfört!

Utän den generösa hjälpen i vapen och utrustning Sverige och västmakterna givit oss hade så långt motstånd som vårt varit omöjligt gentemot de oräkneliga kanoner, tanks och flygmaskiner som satts in emot oss.

Tyvärr har det storartade löfte om hjälp som västmakterna givit oss ej kunnat fullföljas genom att våra grannar av omsorg om eget hus förvägrat deras trupper rätt till genomfart.

Efter sexton veckors blodiga strider, utan vila dag eller natt, står i denna stund vår armé obesegrad mot en fiende som, de enorma förlusterna till trots, endast vuxit i antal. Vår hemmafront, där otaliga flygangrepp spritt död och fasa bland kvinnor och barn, har ej heller sviktat. Våra brända städer och i ruiner lagda byar långt bakom fronten, ja, ända till våra gränser i väster, äro ett talande bevis på vad detta folk fått utstå under de månader som gått.

Vårt öde är hårt, då vi nödgats utlämna åt en främmande ras med annan livsåskådning och andra moraliska värden land där vi under sekler med svett och möda brutit teg. Men vi skola taga hårda tag för att inom det som återstår skänka ett hem åt dem som blivit hemlösa och bättre existensvillkor åt alla. Och vi skola som förut vara färdiga att försvara det mindre fäderneslandet med samma beslutsamhet och kraft med vilka vi försvarat vårt odelade fosterland.

Vi ha det stolta medvetandet att ha en historisk mission som vi fortfarande fylla: att skydda den västerländska civilisationen, som sedan sekler varit vår arvedel. Vi veta också att vi till sista penningen ha betalat den skuld vilken vi stått till västerlandet.”

Ett bondbröllop

Mitt sista framträdande som organist (ett minne från 1989; alla namn är fingerade.)

Margareta berättade för mig att Sverre och Agneta skulle gifta sig och att han önskade att jag skulle spela på hans bröllop. Detta fick jag veta genom Margareta och inte genom Sverre själv. Jag anade genast att Margareta varit framme igen med sina förunderliga pratmakarkonster som haft detta märkvärdiga men normala resultat och undrade hur långt paret redan hade kommit i sin förening. Vanligen brukade det bli barn helt plötsligt. Jag hade för min del inte spelat orgel på tre år och sade genast till Margareta att jag hade lagt ner musiken för gott och därför omöjligt kunde spela på något bröllop. Hon bad mig förklara detta för Sverre själv per telefon.

Men Sverre kom inte själv tillbaka till Göteborg följande vecka för att hämta sin Agneta. Jag fick då träffa honom och försökte förklara för honom hur omöjligt det var för mig att spela orgel på hans bröllop med så kort varsel och när jag inte hade rört någon orgelmanual på mer än tre år. Han förklarade då för mig på sitt lugna sätt att han vidtalat en annan organist i Norge som gärna hade ställt upp om han hade kunnat fastän han inte hade spelat orgel på mer än tio år. Alla mina motargument föll, och jag hade bara att göra våld på mig själv och omgående lägga mig i hårdträning.

Jag fick öva i fred på orgeln i Annedalskyrkan, men jag visste ingenting om orgeln i Kvinnherad i det yttre Hardanger och fick inget veta om den heller. För att bekanta mig ordentligt med den i god tid före bröllopet avreste jag tisdagen den 10 maj, kom fram till Bergen morgonen till onsdagen, cyklade sedan därifrån genom hagelskurar mot Hardanger, tvingades ut på förfärliga omvägar genom att alla bilvägar in till Bergen var motorvägar och portförbjudna för hederliga cyklister, strandade på kafé Ole Bull nere vid vattnet långt bortanför alltsammans vilket kafé inte ens var öppet, missade efter några regnskurar färjan vid Venjanaset, fick vänta i 30 minuter på följande, cyklade fyra tröttsamma mil med nya regnskurar upp och ner för oändliga otaliga kilometerlånga fjällbackar bara för att komma för sent till färjan vid Gjermundshavn, fick vänta 90 minuter på nästa och kom slutligen fram till Dimmelsvik mot kvällen. Kyrkan låg i Rosendal en mil därifrån. Jag var fullkomligt körd i botten emedan jag hade cyklat de nio halsbrytande milen upp och ner för alla världens värsta och längsta backar med en ryggsäck innehållande smoking och noter och annan nödvändig rekvisita som tillsammans vägde minst tio kilogram. Den tilltänkta brudgummen hade yrkat på att jag skulle bära smoking, och min gamla smoking var tung som bly på grund av alla vaddingarna. De norska backarna är dessutom sådana att man får slita lemmarna av sig i en halvtimme för att komma upp för att sedan anstränga sig på samma sätt med att krampaktigt pressa på bromsarna för att inte spåra ur vid nerfarten. Jag har aldrig skaffat körkort, och just den vägen var känd efter olyckan med den svenska bussen året innan, en skolbuss full med skolbarn, som inne i en tunnel tappade bromsningsförmågan, varvid chauffören för att stanna bussen tvingades preja in den och krossa den mot tunnelväggen, varvid de flesta skolbarnen krossades med bussens hela högra sida. Därför hade jag valt cykel framför att eventuellt riskera att åka buss, ett val som jag fick anledning att ångra när det väl var för sent. Det är ju alltid så.

Följande dag fick jag bekanta mig med orgeln. Den var imponerande med sina förlängda manualer och överträffade i klass och välljud orgeln i Annedalskyrkan fastän den bara hade två manualer. Jag hade aldrig tidigare sett en orgel ha så många oktaver, och dessutom var den begåvad med den för mig så omistliga rullsvällaren, som Annedalskyrkan i ett skriande fattigdomsbevis saknade. Vad är en orgel utan rullsvällare? Ungefär som ett piano utan pedal. Genast kunde jag sätta i gång med att komponera koralsatser till de tre norska psalmerna som jag bara fått melodistämman till, och samma dag blev de båda bröllopsmarscherna avgjorda: till ingång skulle jag spela en judisk högtidsmarsch, och till utgång skulle jag till brudens stora förtjusning spela en egen komposition som

hon var särskilt betagen i Mendelssohn och Wagner förkastades hämningslöst till förmån för betydligt mera sakral musik. Visserligen blev det delvis judisk musik exekverad av en katolsk organist i en protestantisk kyrka, men hellre äktjudisk musik i detta sammanhang än skådespels- och operamelodier. I Frankrike och England spelas ofta Widors Toccata ur den femte orgelsymfonin som bröllopsutgångsmarsch, men jag föredrog att skarva med Händels Presto i så fall om det skulle visa sig bli nödvändigt.

Efter en angenäm bergsvandring upp till kalfjället i regn och blåst tillbringades kvällen hos en granne som var pianopedagog. Det var en vacker mogen dam som skulle vräkas från sitt hus följande månad. Det visade sig att hon fyllde år samma dag, hon höll just på med att avsluta sina sista tårtor när jag med brud och brudgum trädde in på besök, och vi var bara de första. Så småningom anlände den ena norska förtjusande fröken efter den andra, en holländsk jiu-jitsu-expert bland annat, som hade en del invändningar mot miljöorganisationen Greenpeaces hårdföra metoder bland annat, och som själv var ovanligt liten till växten och läkare till yrket. Jag nämnde ingenting om mitt brott mot min svenska läkares förhållningsorder för henne, men i hennes närhet kände jag mig hela tiden genomskådad.

Vår värdinna underhöll med sång. Själv bidrog jag med egna kompositioner som jag påstod var Oskar Merikantos, eftersom de kunde ha varit hans lika bra, samt en finalsats av Beethoven, som jag nästan fastnade i. Vi diskuterade livligt huruvida Beethoven tänkt på hästar eller storm i både sonaterna 14:s och 17:s finalsatser. Själv har jag alltid varit av den åsikten att båda finalsatserna i allmänhet framförs alltför återhållsamt, Månkenssonatens final är ju ett rasande prestissimo utan några fartbegränsningar, och finalen i Der Sturm skall ju vara den definitiva Stormen och ingenting annat. Det var ju Shakespeares drama och ingenting annat som Beethoven tänkte på när han skapade denna sin kanske yppersta sonatsats, och tempoangivelsen "allegretto" är alltid mycket flexibel och skall absolut aldrig spelas för långsamt, vilket de flesta alltid gör, exempelvis i Sibelius tredje symfonis mellansats, som är en idyllisk trall och ingenting annat, medan de flesta tyvärr vill få den till en dyster historia.

Men tillbaka till Norge. Följande dag, som var fredag, började cirkusen på allvar. Sverres och Agnetas lilla enrumshem i form av backstuga halvvägs upp för fjället i romantisk Ludwig II-stil invaderades denna dag av Agnetas familj om tolv personer. De utgjorde ett obeskrivligt sällskap. De kom fram efter en mörbultande natt på tåget allmänt medtagna och förkylda. Det var först och främst Agnetas moder med sina båda män. Denna moder var en led käring med käpp som lade sig i allt och aldrig sade någonting förnuftigt. Hon verkade ha gjort denna omständliga bröllopsresa bara för att få sabotera bröllopet så mycket som möjligt. Hennes första man, brudens far, som modern skilt sig ifrån, var ett mer än 80-årigt bohemiskt troll som omedelbart intog min säng och lade sig där att snarka för resten av dagen. Om jag någonsin har sett ett gammalt bergtroll i verkligheten så var det detta. I vaket tillstånd grymtade han dessutom oavbrutet som en gris vilket bidrog till bergtrollskaraktärens pittoreska vildhet. Slipsen bar han utanför tröjan, det gråa ovårdade håret stod på ända, och det var bara öronringarna som fattades. Den man som modern övergivit sina barns far detta ärevördiga gamla original för var en pedantisk stockholmare som gjorde anspråk på att veta allting bättre än alla andra. När man lärde känna honom gjorde han ett angenämt intryck, han hade varit officer i flottan i hela sitt liv, men det där odrägliga Stockholmsdraget gav honom en drygheit som stötte alla ifrån honom utom brudens far. De hade tydligen mycket gemensamt.

Senare fick jag veta mera om detta besynnerliga familjeförhållande. Denna moder hade i sextioårsåldern börjat tröttna på sin åttioårige man och därför funnit sig en annan som bara var i sjuttioårsåldern. Åttioåringen hade hon överlätit åt sin enda ogifta dotter att ta hand om, som var Agneta. Agneta hade levt väl tillsammans med sin far ända tills hon träffade Sverre. Modern och styvfadern hade genast gjort allt för att krossa denna förbindelse som hotade deras välordnade arrangemang för 80-åringens del. De ringde till Margareta i Göteborg, som ju var Agnetas närmaste väninna och Sverres släkting, och frågade henne vad Sverre var för en äventyrare egentligen, om Agneta var medveten om att Sverre kunde lura av bruden alla hennes pengar och ägodelar och tog liksom för givet före äktenskapets ingående att äktenskapet aldrig kunde hålla. Några djävligare svärföräldrar än denna moder och styvfar var det knappast möjligt för någon hederlig brudgum att få, och Sverre var absolut den hederligaste jag någonsin sett ställd inför sin brud. Han dyrkade henne

hur elak hon än kunde vara, och jag hade anledning att frukta att Sverre kunde bli mer lidande genom detta äktenskap än den ganska grovkorniga bruden, som tyvärr i viss utsträckning bråddes på sin gemena mor. Men ingenting kunde hindra äktenskapets ingående, ty bruden var redan i andra månaden.

Agnetas syster med man hade fyra barn med sig, vilka omgående började använda sig av min dagbok för Luffarschack och "Sänka Skepp" och andra dylika tidsmördarfasoner utan att fråga om ägaren behövde sitt enda skrivblock eller inte. Det äldsta av barnen, en dotter, hade långt hår ner till stjärten och överdrev allt vad hon gjorde och sade. De tre yngre bröderna var då mera saktmodiga och älskliga. Den yngsta var bara två år och förbindligheten själv.

Vidare deltog en annan vacker systerdotter till Agneta med väninna, en trevlig bibliotekarie från Tanum, den enda företagsamma personen av alla dessa svenskar, samt ytterligare två väninnor, en liten pigg konstnärinna med sin gorillaliknande moltysta dotter som ständigt hade sömniga ögon.

På eftermiddagen fick jag samtala med prästen, en uppstyltad figur som uppträdde som om han hade klädhängaren kvar i kavajen, och som var mycket rigorös när det gällde vigselceremonins preciosa pedanteri och grundliga ordning. Jag frågade honom varför ställets organist inte kunnat tjänstgöra vid detta tillfälle när det var så besvärligt för brudgummen att bjuda in en organist från utlandet. Prästen svarade att ställets organist mycket väl hade kunnat tjänstgöra vid detta tillfälle. Alltså hade brudgummens historia om organisten som inte spelat orgel på tio år varit en fullkomligt påhittad lögn bara för att få mig till Norge som sitt bröllops organist. Alltså var brudgummen bara en reguljär Peer Gynt som alla andra riktiga norrmän.

Dagens orgelövningar stördes av att pedalen tystnade så fort den andra manualen användes, ett fel som inte kunde avhjälpas på något sätt, och dagens pianoövningar hemma hos brudgummens underbart älskvärda och generösa, positiva och hjärtegodas föräldrar stördes på ett mycket brutalare sätt. För att hålla fingrarna i gång satt jag hos dem och övade på deras slitna men användbara gamla klanglåda när den svenska familjen uppträdde i stugan. Det var bara den svenska modern med sin käpp och den dryge styvfadern från Stockholm, men det var alldeles tillräckligt. Vid sitt intrång i värdfolkets hus krävde de omedelbart att jag för deras skull skulle avbryta musiken emedan de tydligen inte tålde Beethoven. Jag vet inte varför de kom dit, de hade ingenting där att göra, de kom bara för att störa mig och brudgummens föräldrar, som bara uppskattade att jag spelade, och jag bad att åtminstone få spela stycket till slut, som just råkade vara finalsatsen i sonat nr 17. De kunde inte hindra mig från att slutföra stycket, jag kände den mentala dragkampen mellan våra viljor medan jag fortsatte, och när jag slutligen var färdig och stängde locket drog de en suck av lättnad och sade: "Äntligen!" varvid jag genmälde, behärskat men poängterat: "Jag beklagar att ni inte tyckte om det." Agnetas moder kom då med det förbluffande svaret: "Vi tyckte visst om det!" All vidare diskussion om ämnet avstods ifrån frivilligt från min sida.

Samma kväll fick jag av brudgummens föräldrar veta litet mer om ställets legendariske organist. Han var även kompositör och komponerade endast i moll. Han var dyster och spelade monotont på sin orgel som han aldrig gav något större ljud. Alla var missnöjda med honom, och han hade även haft sina psykiska problem. Ingen organist för Sverres heroiska bröllop, med andra ord.

Den stora bröllopsdagen, pingstafton, lördagen den 14-e, stod för dörren, och svenskarna gjorde allt för att sabotera allt för alla med sina klagomål. Sverre hade uppgjort ett detaljerat program med hästskjuts och roddtur från Dimmelsvik till Rosendal, men vädrets makter förhöll sig skeptiska gentemot honom. Agneta hade mått dåligt sedan hon blivit gravid sex veckor tidigare, hennes anspänning inför bröllopet hade gjort henne nervös och överkänslig intill fullständig oduglighet, varför hela bördan av ansvaret för bröllopet föll på brudgummen och hans pensionerade föräldrar. Agnetas föräldrar gjorde ingenting för att lätta någon börda för någon utan ägnade sig i stället åt att tjata på Sverre om att inställa hästskjutsen och roddturen. Svärföräldrarna ägnade sig därmed med förkärlek åt att plåga brudgummen de sista timmarna före hans bröllop som om detta var deras sista chans att göra bröllopet så misslyckat som möjligt. Att Agneta själv ingrep fick inte tyst på dem, och hon måste själv uppbringa sina yttersta energireserver bara för att få dem att sluta tjata på Sverre. Förtvivlad flydde denne fältet, han hade förlorat alltför mycket tid på att lyssna på sina odugliga svärföräldrar och fick därför nu alltför bråttom, varvid han vrickade foten. Därmed blev det omöjligt att genomföra roddturen, som inställdes, varvid svärföräldrarna triumferade, medan dock två

välutsmyckade hästkärror icke övergavs utan segerrik kamp. Brudparet fick uppstiga i den ena och svärföräldrarna slapp inte den andra.

Under tiden skjutsades jag till kyrkan för att kunna förbereda mig en timme före ceremonierna. Det visade sig då att orgeln var död och att den 700-åriga stenkyrkans båda torkfläktar rasslade som katarakter. Jag fick inte ett pip ur orgeln, notställets glödlampor blinkade flämtande för livet, och allt elektriskt liv i kyrkan verkade vara på väg mot en säker död. Varken klockare, präst eller vaktmästare fanns till hands. På kyrkogården utanför fanns det en trädgårdsmästare som ingenting visste om någonting. Han hämtade en annan trädgårdsmästare som kunde konstatera att jag gjort allt som skulle göras och som jag kunde ha gjort och att jag gjort allting riktigt medan han inte förstod vad som kunde ha hänt i kyrkan. Han bekräftade även min uppfattning att det osade bränt i kyrkan i ständigt tilltagande omfattning. Han försökte ringa efter åtskilliga elektriker som alla var bortresta till pingsten. Medan jag förberedde en till nöds improviserad gudstjänstmusik med kyrkans piano fick han så äntligen tag på en funktionsduglig elektriker. Klockan var då halv två. En kvart före två anlände elektrikern som lagade felet, vilket visade sig ha bestått i att alla kyrkans säkringar hade gått. Jag hade inte kunnat förbereda mig ett skvatt, och nu började ceremonierna om tio minuter.

Efter att brudgummen hade vrickat foten och därmed gjort sig till bröllopets enda invalid hade brudparet färdats i hästskjuts i regn, sedan gått in i en Cadillac i stället för i en roddbåt för att sedan ånyo sista biten färdas i hästskjuts med bjällror i regn. Vid ankomsten till kyrkan fanns där en speleman som trakterade en genuin Hardangerfela, vilket tyvärr inte jag fick tillfälle att få höra. Jag spelade åtskilliga fel i inmarschen av ren nervositet, psalmerna gick bättre, ceremonin avlöpte smärtfritt, prästens tal var oändligt och obegripligt, och i uttågsmusiken hördes inte längre några reminiscenser av den föregående paniken. De 150 bröllopsgästerna var nöjda, och ingen hade hört några fel. Endast klockaren anmärkte på att psalmerna, med inalles 16 verser, hade gått något för fort.

Resten av festerna avlöpte på samma smärtfria lediga och spontana norska vis. Festmiddagen med gående bord, 50 inbjudna enligt placeringslista, däribland alla de bästa norrmännen och de värsta svenskarna, kröntes med tal av högsta kvalitet presterade av brudgummens far och brudens 80-åriga äkta far. Den norska fadern, vars äldste son var det sista av deras fem barn som valde att bli bortgift, och som i princip bekostat hela det väldiga bröllopet, höll ett glänsande litterärt tal med citat ur Kahlil Gibrans bok "Profeten" om kärlekens egentliga väsen, ett tal som dock stockade sig i halsen på honom på grund av hans egen rörelse. Han måste avbryta sig och överlämna den vidare diktläsningen åt den helt rutinerade ceremonimästaren. Bakom denna faders rörelse dolde sig även en tragedi. Familjegården hade gått i arv sedan 1600-talet från far till äldste son i en obruten tradition ända fram till Sverre. Sverre var nämligen ganska bohemaktig och hade verkat bli den evige ungarlen, medan den yngste sonen Björn i stället hade visat de rätta karlatagen. Han hade därför fått överta gården medan Sverre byggt åt sig hyddan uppe i backen som en bestående ungarlslya. Men så hade hans göteborgska kusin Margareta sammanfört honom med Agneta, och det hade som vanligt genast blivit barn. Nu stod den gamle norske bondefadern inför den situationen att två rivaliserande söner eventuellt skulle splittra familjejordbruket. Den äldste sonen var klart förfördelad, hans rättmätiga arv hade överantvardats åt hans yngste broder, och nu hade äldste sonen dessutom gift sig och skulle få barn.

I denna av innerlig rörelse drabbade faders tal ingick också ett beklagande av att den svensk-norska unionen spruckit vid sekelskiftet, en komplimang till de svenska gästerna. Brudens 80-åriga far tog genast upp den kastade handsken och levererade ett improviserat svarstal som smickrade norrmännen så att det överträffade den norske bondefaderns alla komplimanger. Det 80-åriga bergtrollet hävdade bland annat att ett ödesdigert misstag hade begåtts redan vid unionens tillblivelse 1814 när ett gemensamt storting inte genast hade sammankallats vid Kungälv, Sveriges och Norges historiska gemensamma huvudstad strax norr om Göteborg. Om Hisingen fått bli Norges och Sveriges huvudstad från början, menade brudens fader, hade det aldrig uppstått någon anledning till unionens upplösning. Det stora felet låg i stockholmarnas ynkliga hävdande av sin prioritet i alla lägen, fortsatte han, vilket utlöste jubel i hela lokalen medan endast den enda stockholmaren mulnade. Därmed hade brudens gamle far fått in en offentlig fullträff och kunde vara nöjd med hela bröllopet.

Efter det gående bordet med lax- och sillbord samt kallskuret med rökt renkött och sallader bjöds på kaffe och tårta in absurdum. Hela tiden ackompanjerade fiolspelaren tillställningen på sin hardangerfela med mjuka väl utvalda melodier. Denne violinist var en mycket märklig man. Vid ett tillfälle hade han blivit påkörd av en bil bakifrån som körde in i en annan bil framför. Violinisten blev emellan och fick båda sina ben ordentligt krossade. Han lades på operationsbordet och fick beskedet att båda benen måste amputeras. Han vägrade finna sig i detta, och de fick i stället ersätta hans förstörda benpipor med nya skelettdelar av metall. Det blev dyrt, men efter ett halvår fungerade han fullständigt normalt igen, och ingen kunde se på honom att hans skelett delvis var av metall. Endast i tullen vid flygplatser vållade detta besvär, ty metallbenen gav alarmutslag vid den magnetiska kontrollen utan att några dolda skjutvapen kunde upptäckas på honom. Vanligen kunde han förklara sig, men vid en semesterresa till Moskva en gång vägrades han inträde över den ryska gränsen. Där var ju reglementet sådant, att om det bevisligen påträffades metallföremål hos passageraren och denne inte kunde lämna dessa utanför spärren så kunde passageraren av säkerhetsskäl på inga villkor lämnas tillträde till landet. Reglements-förordningar är reglements-förordningar, särskilt i byråkratiska länder vars regeringar enbart består av etablerade byråkrater. Detta var naturligtvis före Gorbatsjovs tid.

Middagen för de 50 utvalda följdes av en kaffejudning för 150 deltagare med ännu mera tårter in absurdum, kaffe utan gränser, tal och diktläsning i praktfullt övermått och efteråt dans till dragspel och violin som öppnade med brudvals och polonäs. Brudvalsens utfördes av brudparet med brudgummen stapplandes med sin vrickade fot i lindor. De stod över polonäsen som leddes av den elegant nationaldräktsutstyrda ortsbefolkningen. De flesta av norrmännen bar folkdräkter medan främst svenskarna utmärkte sig genom bleka moderna stereotypa kostymer vanligen i grått eller blekblått. Endast jag hade smoking, och det var i alla fall bättre än vanlig svensk tråkig grå kostym.

Baren öppnades senare på kvällen, och alla drinkar och groggar bjöd brudgummen på, och underhållningen från scenen avmattades aldrig och varierades ständigt. Det är sed i Norge att så kallade "skottrer" infinner sig såsom störande element vid offentliga tillställningar, och dessa "skottrer" är då utklädda till oigenkännlighet i fantastiska maskeradkostymer. Under den långa kvällens lopp uppträdde både sjömän, haremsdamer, clown, cowboys, djur, skäggiga damer, harlekiner och spöken. Klockan ett på natten gick brudparet hem, ty bruden var mycket trött, varefter festen accelererade desto mer. Även prästen var där och avslöjade för mig att kyrkan hade lidit ett fullständigt elektriskt sammanbrott. Först vid 3-tiden på morgonen urartade dansmusiken fullständigt till öronbedövande elgitarrers och slagverksarsenalers fullständiga barbari. Vad som hände därefter vet jag inte.

I stort sett var bröllopet det bästa jag har varit med om. En sådan generositet från främst brudgummens och i andra hand hans föräldrars sida har jag aldrig upplevt vid något bröllop. Det hade naturligtvis praktiskt varit mycket enklare om bröllopet arrangerats av brudens tre föräldrar i Sverige i stället där de levde i norra Bohuslän, men då hade bröllopet varken erbjudit någon hästskjuts, någon roddtursidealism, någon överväldigande Hardangerfjordskönhet eller ens kanske några klassiska folkdräkter.

Agnetas nervositet och dåliga tillstånd verkade upphöra så fort vigseln var över, och till hennes föräldrars och styvfars förtjänst må nämnas att de åtminstone ekonomiskt bidrog till bröllopet. Men ännu dagen efter bröllopet påträffade jag brudens styvfar, den kultiverade stockholmare, sovande som en gris i min säng djupt begravd i mina sängkläder utan att bry sig om vems de var. Under min vistelse hos familjen fick jag byta sängplats sammanlagt tre gånger, och varje gång förföljdes jag av svenskar som på nytt ockuperade även min sista och mest obekväma säng. Hur dessa svenskar trivdes i Norge förtäljer inte historien, men klart är att norrmännen själva var bäst till sin fördel i Norge, medan man får hoppas att bekväma rikssvenskar åtminstone klarar sig något bättre i Sverige. Mest missnöjd blev väl förmodligen brudens moder, vars alla förhoppningar om ett allmänt bröllopsfiasko fullständigt grusades. Den rättvisan må man dock göra henne att det åtminstone inte var hon som saboterade kyrkans hela elektriska system.

Dialog i anslutning till förra numrets "Mitt liv som pianist"

Gunnar. Om Chopin själv spelade utan kraft, måste det ha berott på testosteronbrist... När t o m kvinnor spelar Chopin med kraft osv. Hur f-n kan man t.ex. spela ass-dur pollonaisen eller revolutionsetyden i pianonyans? Sjukligt...

Om Rubinstein är din Guru i Chopin-litteraturen (min också - dvs av den gamla generationen) varför gör du ibland ofantliga överdrifter i dina rubaton, i de enstaka "stickprov" som jag nyligen uppdaterade mig på?? (på nätet) Jag blir bedrövad av att du gör dig själv (och kompositören) en stor otjänst, när du visar noll respekt för *rytmens och pulsens* betydelse för musiklyssnaren. Det går inte att säga att dessa är mindre viktiga än melodiken-harmoniken. De är alla lika storheter som måste samverka! Minsta fakkning med *en* av beståndsdelarna och musikens verkansgrad rasar dramatiskt. I alla fall för lyssnaren! Om detta beror på typ "gräsklippare" förlåter jag dig... Inte annars.

Försök till varje pris hitta en ljudfil med **Rubinstein och Guarneri-kvartetten**, spelades... **Schumanns pianokvintett i ess-dur**. Där har du en rytmisk disciplin inkl. nödvändiga rubaton i en perfekt kombination. Deras utpräglad *stadiga* grundtempo i första satsen, där ordet *rusa* inte ens existerar, är så nära "Gud" man kan komma i detta verk. De flesta andra inspelningar "rusar" i det inledande temat eller låter som en människa som går kraftigt framåt lutad hela tiden (1:a satsen + i scherzo)

Ett annat tips är Schuberts Arpeggione-sonat med **Rostropovich-Britten**, där rytm och rubaton samexisterar på ett optimerat sätt... Bättre tolkning har aldrig gjorts i historien...

Christian. Helt relevanta påpekanden, Gunnar. Tack för feedback. Tyvärr beror det rytmiska felet just på händerna, enkannerligen högerhanden – dess värre måste jag anpassa mig efter händernas fysiska begränsningar.

Naturligtvis spelade Chopin med kraft så länge han hade den och inte begränsades av sin sjukdom. Det var först med åren, efter den första svåra sjukdomskrisen på Mallorca med George Sand, som drog med honom dit, som han gav färre och färre konserter, om någon alls, samtidigt som han spelade intimare och intimare. Polonäs-fantasin opus 61 är det definitiva slutresultatet, som håller sig konsekvent inom lågmälda ramar ända tills dock någon sorts final måste ge någon sorts slutkläm...

Liszt, å andra sidan, var ökad för att ständigt spela sönder sina flyglar, varför flygelmakarna tvingades och stressades (Pleyel framför allt) till att ständigt göra dessa mer och mer robusta, vilket ledde till Steinway och de mera metalliska och nästan helt okänsliga Yamaha-flyglarna...

Gunnar. Tråkigt att höra... Det blir ju inte mindre svårt av att dina kompositioner har många löpningar i högerhanden om jag minns rätt...

Ett av Schuberts impromptu (op. 90 **C-moll**) består mer av ackord och mindre löpningar. Ett högklassigt verk som de flesta inte ser. Ett av mina favoriter av Schubert. Inte minst för de härliga kontrasterna mellan kraftfullhet och stillsam smekning... och med en härlig puls som hela tiden driver handlingen obevekligt framåt, utan tvekan/rubateringar!

Konstigt nog tror t.ex. **K. Zimmerman** i sin version, att han spelar *Chopin* med därtill hörande rubateringar. Prova och spela den i ett något lugnare tempo än vad han gör, helt utan rubato men med naturliga fraseringar här och där... Det gjorde t.ex. **W. Kempff**... och fick mig fast för resten av livet. Hur mycket av rubateringar som än är möjliga i Schuberts övriga verk... Här gäller nästan motsatsen! Zimmerman verkar inte ha begripit att verket bara har en inneboende suggestiv effekt om man ger f-n i sina personliga (konstnärskänslor. Stor musik handlar också om att veta när man inte ska göra saker...

Johannes Brahms om Robert Schumanns död

Det följande är ett utdrag av ett brev skrivet av Johannes Brahms till Julius Otto Grimm, där han beskriver hur Robert och Clara Schumann återförenades kort innan Schumann avled. Schumann befann sig på sjukhuset vid Eendenich, och hans läkare hade ända dittills bedömt det som icke

tillrådigt för honom att få träffa sin hustru, då det kunde ha upprört honom och äventyrat hoppet om hans tillfrisknande. Men när det stod klart att han var döende upphävde läkarna avrådan. "Joachim" var Brahms gode vän och kollega, violinisten Joseph Joachim. "Dietrich" var en annan vän, kompositören och dirigenten Albert Dietrich. Det rykte om sjukhuset som omnämns i brevet antyder att det var bristfälligt utrustat.

"Utan tvekan kommer jag aldrig mer att få uppleva något så rörande som Roberts och Claras återförening.

Först låg han länge med slutna ögon medan hon låg på knä invid hans säng under otrolig stillsamhet. Men efter en stund kände han igen henne liksom även den följande dagen.

En gång visade han tydligt att han ville omfamna henne, då han lade sin arm om henne.

Han hade redan en tid varit oförmögen att tala. Man kunde förstå (eller inbilla sig förstå) endast osammanhängande ord, men även det måste ha gjort henne lycklig. Han vägrade upprepat att ta emot det vin som erbjöds honom, men från hennes fingrar kunde han ibland ivrigt suga åt sig det så innerligt att man visste att han med säkerhet kände igen vems finger det var.

Tisdag middag kom Joachim från Heidelberg, vilket kvarhöll oss något i Bonn, annars hade vi lyckats anlända innan han gick bort; som det var kom vi fram en halvtimme efteråt. Det var för mig som för dig när du läser det; vi kände oss lättade över hans befrielse, samtidigt som det var svårt att fatta det.

Han hade gått bort väldigt stillsamt, så att det nästan inte märktes. Hans kropp uttryckte frid, och allt verkade så trösterikt. En hustru hade inte längre kunnat uthärda hans lidande.

På torsdag begravdes han. Jag ledde sorgetåget och bar kransen, Joachim och Dietrich följde oss, och medlemmar av körsällskapet bar kistan, det förekom blåsarmusik och körsång.

Staden hade länge i förväg förberett en vacker viloplats med fem planterade träd. En annan tröst för Clara var själva sjukhusinstitutionen. Alla de dåliga ryktena därom som nått henne (till exempel från Bettina) visade sig grundlösa. Jag önskar jag kunde skriva om allting för dig, men det är ogörligt. I varje fall, om jag bara skisserar konturerna kan du ändå föreställa dig hur sorgligt, hur fint och hur uteslutande gripande detta avsked var. Vi (Joachim, Clara och jag) har bringat ordning i Schumanns efterlämnade papper (vilket helt enkelt är allt vad han skrev!) Med att på detta sätt stå i kontakt med honom lär man sig att desto mer älska och värda denne man allt djupare för varje dag.

Jag kommer mycket att ägna mig däråt och ofta."

Tycker ni om Brahms? – och andra filmer

Anatole Litvak som en av filmhistoriens mest psykologiska regissörer hade en mycket specifik förmåga att lyckas förläna varje film han gjorde sin alldeles egna karaktär. Detta framgick allt tydligare med åren, när det visade sig, att varje film han gjorde skilde sig tvärt från alla hans föregående. Kanske det ingenstans är mera tydligt, än när han gav sig på Françoise Sagens känsliga roman "Tycker ni om Brahms?" om extremt känsliga relationer som rentav rent känslomässigt går vida längre än till och med den förkrossande tragedin *Bonjour tristesse*.

Till sitt förfogande hade han dessutom några av den tidens absolut mest kvalificerade skådespelare för känslolösa kärleksroller, där Ingrid Bergman tar priset.

Det är utomordentligt givande att bara studera filmen med uppmärksamheten fokuserad på hennes utsökta skådespeleri. Vilken fantastisk skådespelerska hon var! Inte ens Greta Garbo kom i närheten av henne när det gällde uttrycksfullhet och nyansering – tvärtom, de står milsvitt ifrån varandra.

Och hur har Anatole Litvak då lyckats göra en så subtilt avgrundsdyk känslofilm av en så enkel och banal historia? Ingrid Bergman och Yves Montand är båda medelålders och lever i ett slags särboförhållande, där båda har full frihet till sina egna liv, vilket Yves Montand utnyttjar fullt ut till att gå i säng med vilka vackra unga söta flickor som helst, som han alla kallar Maisie – det förekommer fyra stycken i filmen, och tydligen kallar han dem alla för Maisie nummer 1.

Ingrid Bergman är svagt medveten om detta men accepterar det och lever ett ganska ensamt och enahanda liv som designer medan Yves Montand arbetar med köp och försäljning av traktorer och truckar. De lever i Paris, och för en sådan stad måste ju sådana prosaiska liv te sig alldeles tillräckligt uttråkande för att kräva någon sorts omväxling. Yves Montand har sina flamsiga jäntor, och Ingrid Bergman råkar ut för Anthony Perkins. Hon hade knappast kunnat råka ut för någon mera riskabel skådespelare. Även han för ett ytterst trivialt liv som studerande och praktikant i handelsjuridik med en god position som hans rika mamma fixat åt honom, en erbarmlig och enfaldigt förvirrad käring som av självklara skäl för länge sedan övergivits av sin man, så att Anthony Perkins egentligen aldrig haft en far. Han blir kär i Ingrid Bergman, och vilken ung man vid 25 år ensamboende hos sin mamma skulle inte bli det som råkade ut för Ingrid Bergman?

Vad som lyfter hela filmen från detta bottenskrap av triviala enfaldiga gråtrista existenser är Brahms. Som genom ett trollslag vänder filmen från gråtrist ointresse till rena kärleksthrollern när Anthony Perkins ställer Ingrid Bergman frågan: "Tycker ni om Brahms?" Den frågan förändrar totalt hela hennes liv, som genom en plötslig och helt oväntad ridåöppning, som verkar bereda vägen för henne till ett nytt liv. Det skall gå en lång tid innan hon fattar och accepterar att hon i själva verket är på väg att bli gammal. Hon uppger sin ålder för Perkins som 40 år, men när filmen gjordes var hon i själva verket redan 48. Det märks inte. Hon är vid detta slutstadium av klimakteriet vackrare än någonsin.

Filmen är full av oförglömliga detaljer, som det är värt att försöka uppmärksamma. Bara den scenen, när hon efter en uppslitande konversation med en av männen abrupt lämnar honom för att försöka lägga band på och fly sina känslor, även för att dölja att hon inte kan hejda sig från att brista i gråt, vilket händer flera gånger, sätter sig i sin bil och kör iväg och ser inte trafiken för att sikten skymms av hennes tårar, varför hon rent reflexmässigt sätter på vindrutetorkaren – tills hon inser sitt eget misstag och börjar skratta genom tårarna – sådana scener är filmen full av och gör den oskattbar för sin outtömliga rikedom på nyanser.

Vi ska inte avslöja hur det går, men Françoise Sagan förnekar sig inte utan löper linan ut, och även om slutet är mildare än i *Bonjour tristesse* så är det känslomässigt mera förödande.

Vi nämnde *Bonjour tristesse* där Ingrid Bergmans roll i stället spelas av den lika lysande Deborah Kerr mot David Niven och Jean Seberg som bedrar henne med varandra; men hon spelar även den ena kvinnliga huvudrollen i John Hustons *The Night of the Iguana* (1964) där den andra kvinnan spelas av Ava Gardner; medan mannen här är ingen mindre än Richard Burton. Detta är en av John Hustons bästa filmer som virtuost har hela hans repertoar att uppvisa av humor, dramatik, förvecklingar, romantik och genialitet i hopsnickringen av Tennessee Williams redan bravurmässigt snillrika och mänskligt briljanta pjäs.

Richard Burton är en avdankad präst som för sitt fylleri i predikstolen fått som sista chans att ta hand om en busslast käringar på turistturné i Mexico. Oturen vill att det bland dessa rälige fröknar förekommer en äventyrslysten tonåring typ Lolita, som naturligtvis vinnlägger sig om att förföra den redan silkessnödömda prästbastarden, varpå hela käringturnén kollapsar och ballar ur. Burton försöker rädda den havererade situationen med att strandsätta bussen (med dess fulla käringlast) hos ett avsides hotell vid kusten vars ägare var en gammal kollega, men när de anländer dit finns bara hans änka kvar (Ava Gardner) som mest sysselsätter sig med några väldigt macho *beach boys*. Ett perfekt ställe för en busslast vilseledda käringar att hamna vid.

Sedan gör Deborah Kerr entré med sin gamle far, en diktare som redan passerat sin ålders höst och bara har det sista fallet kvar för att kila vidare, men han har ännu sin sista dikt att avsluta. Han är långt över nittio och gaggig, då och då kommer han på något fragment att fortsätta sin dikt med, men de förblir alltid tämligen osammanhängande och obegripliga. Själv gör hon akvareller, avbildar Richard Burton och lyckas på sitt mycket subtila sätt komma till rätta med den stackars strandade och alkoholiserade prästen, medan skådespeleriet mellan alla dessa extremt olika karaktärer hela tiden är på topp, så att man frestas till att misstänka att det är deras samtligas bästa film. Iguanans i sammanhanget är den sammanhållande länken, en större ödla som förekommer där i tropikerna, som får symbolisera alla deras ganska fängslade situation. Någoting händer när iguanan befrias.

Några sedda engelska klassiker får inte heller uraktlåtas att bli uppmärksammade på vägen. I första rummet kommer (nästan som vanligt) James Mason, som Carol Reed bland andra gjorde flera filmer med, av vilka flera hör till hans bästa. I förra numret nämnde vi wienaren Billy Wilders Berlinfilm *One Two Three* med James Cagney filmad just när Berlinmuren sattes upp, men en långt bättre Berlinmiljöfilm är just Carol Reeds *The Man Between* med James Mason, där denne är en östtysk som redan 1953 kommer i kläm mellan öst- och väst-Berlin som flyktingsmugglare utsatt för utpressning av östtyska polisen. Det är en av Carol Reeds mest underskattade filmer, och dess intressantaste förtjänst är just miljöskildringen av Berlin, där hela filmen igenom det andra världskrigets förödelse av staden framhålls i noggrant observerade rester och skelett av ruiner krönta av Stalins jätteporträtt och den förföljande östtyska polisens närvaro överallt. Senta Berger och Claire Bloom spelar de båda kvinnorna som båda gör allt vad de kan för James Mason utan att i längden lyckas, då ödet till slut hinner upp honom, som det vanligen gör i nästan alla hans filmer. Även om handlingen inte alltid är helt klar är själva efterkrigsstämningen i Berlin filmens viktigaste element, som också regissören tydligt mest ägnat sig åt att fånga.

Frågan är hur denna film alls kunde göras, då den så tydligt är gjord på ort och ställe i Berlin, medan den i förtexterna uttryckligen påstår sig vara helt gjord i England. Man måste misstänka smygfilmning.

The Upturned Glass (1947) är en annan av James Masons klassiker där han spelar en läkare som presenterar den Nietzscheanska frågeställningen om man som människa (och läkare) i någon situation har rätt att sätta sig till doms över liv och död. James Mason blir dödligt kär i en vacker dam vars dotter han som neurolog lyckas rädda synen på, men modern dör under gåtfulla omständigheter, och Mason kommer till den uppfattningen att det är hennes svägerska som vållat hennes död. Svägerskan spelas av Masons egen hustru Pamela Mason som även skrivit manuset, tillsammans med den okände John Monaghan, som själv spelar med i filmen i en biroll (lastbilschauffören). Detta var hans enda filmmanuskript om han dock medverkade i liknande biroller i ett antal filmer. Det är själva manuskriptet och storyn i denna film som är det intressantaste som är mycket mer än bara en vanlig mordthriller, och frågeställningen är sådan att man måste undra över den långt efteråt och kanske för alltid. Hade han rätt att göra fel, eller gjorde han fel i att försöka göra rätt? – I filmen förekommer även scener som man känner igen från senare filmer, framför allt Hitchcocks *Vertigo*. Romanen som ligger till grund för *Vertigo* innehåller ingenting om svindel, och när man ser *The Upturned Glass* fattar man varifrån Hitchcock fick idén.

The October Man (1947) är en annan fängslande psykologisk thriller med John Mills i huvudrollen som en traumalidande hjärninvald efter en fruktansvärd bussolycka (där John Mills egen dotter spelar flickan som omkommer), som råkar ut för två damer på hotellet där han bor, Kay Walsh och Joan Greenwood, där den ena blir mördad vilket John Mills blir misstänkt för. Han får ett helvete i att klara upp det hela, och hans gestaltning av det stackars nästan dårstämplade vraket av en människa med hela samhällets övermakt av fördomar och intriger emot sig är någonting som man aldrig glömmer. Bara scenen, där mr Peachy äntligen förklarar sig, medan scenen precis bara visar John Mills ansiktsuttryck inför vad han får höra, är ett mästerverk. Eric Ambler skrev historien, vars alla karaktärer inte är helt trovärdiga, till exempel den vedervärdiga bridgedamen är en klar karikatyr av någon författaren måste ha hatat, men filmen är en av John Mills mest omistliga och bästa.

Slutligen måste vi recensera den underbara *Britannia Mews* (1949) med Maureen O'Hara och Dana Andrews. Hon är alltid bra, men här är hon bättre än någonsin, och Dana Andrews imponerar genom att här göra framträdanden som helt skiljer sig från allt vad han annars gjorde. Vanligen var han polis eller förföljd hjälte eller någonting i den stilen, men här är han konstnär, alkoholist, advokat och dockteaterdirektör. Det är den sista rollen här som är särskilt intressant, ty filmen handlar just om hur några dockor blir anledningen till en överväldigande omvänd peripeti från bottenlös tragedi till triumf och från den djupaste tänkbara sociala eländesskildring till en sprudlande uppsluppen komedi, vilken drastiska totala förändring ter sig helt övertygande och naturligt, nästan som i en av Dickens bästa romaner.

Filmen skildrar ett slumkvarter i London, och det är denna miljöskildring som är filmens särmarke och särskilda poäng. En liknande Londonmiljöfilm gjordes ungefär samtidigt som hette *London Belongs to Me* på en berömd och populär roman, men den historien handlar bara om ett enda hus och dess invånare. Här skildras en hel gata med dess utomordentligt pittoreska original med krogen i centrum som allt emellanåt någon kastas ut från, dess armod och rännstensliv med Sybil Thorndike i rollen som en fruktansvärd häxa, som höjer hela filmen till en särskild klass för sig genom den hotfulla ingrediensen av skräck och avgrundsperspektiv. Det är mycket egendomligt att så välgjorda och minutiöst trovärdiga miljöskildringsfilmer som denna och *The Man Between* kunnat bli underskattade, negligerade och bortglömda.

Några milstenar, september 2016

- 3 350 år sedan den stora eldsvådan i London började, som var mer förödande än hela blitzen. Den härjade i fyra dagar.
- 6 John Dalton 250 år, kanske atomens upptäckare.
- 7 Desmond Tutu 30 år som ärkebiskop av Kapstaden.
- 8 Antonin Dvorak 175 år.
- 9 40 år sedan Mao Tse Tung's död, dyrkas fortfarande officiellt i Kina.
- 13 Roald Dahl 100 år.
- 15 Margaret Lockwood 100 år.
Tommy Lee Jones 70 år.
100 år sedan tanksen introducerades i första världskriget.
- 18 Rossano Brazzi 100 år.
- 21 Herbert George Wells 150 år.
- 26 Théodore Géricault 225 år; 200 år sedan han målade sitt mästerverk "Medusas flotte".
- 28 Peter Finch 100 år.
- 29 Trevor Howard 100 år.

Lugna resan

1. Blåst hela vägen till Simla.

Resan kunde inte ha börjat bättre. Det infann sig inga visumproblem den här gången, visumhanteringen gick smärtfritt på en vecka, och inga andra problem tycktes infinna sig heller. Däremot förekom det många problem och bekymmer i Göteborg, som det skulle bli skönt att tillfälligt resa ifrån.

Ett var vädret. Sommarvädret hade varit erbarmligt i veckor med regn varje dag, och de sista dagarna före resan var det 9 grader på förmiddagen. Annars hade juli månad mest dominerats av begravningar och cykelpunkteringar.

När jag mailade till Indien och meddelade min förestående ankomst fick jag genast positivt svar från Manali. Min mångårige vän Raj Kumar hälsade mig välkommen till Greenland som vanligt som dess nye värd. Om han *leasat* mitt gamla hotell eller faktiskt blivit dess ägare skulle bli intressant att se.

Fastän det hade regnat i veckor var avresedagen plötsligt fantastisk med solsken och klar himmel. Bättre resväder kunde man inte ha.

Finnair meddelade mig dagen innan att planet till Helsingfors var överbokat. Hur detta problem uttalade sig i praktiken framkom vid incheckningen – kön var oändlig och bara växte och hanteringen var snigellångsam, då det tydligen var problem med varje passagerare, och endast en incheckningsdisk var öppen. När en annan äntligen öppnade började det röra på sig, och det blev ingen försening.

Men i Helsingfors måste jag vänta i fem timmar på anslutningsflyget. Under denna väntan med fasta och läsning infann sig en förkrossande huvudvärk, som var svår att bli av med hur mycket jag än

drack (vatten). Ett sådant problem har aldrig infunnit sig tidigare, och detta skulle bli min 32-a Indienresa. Det var bara att hoppas att det inte skulle bli värre.

Om Helsingforsflyget var överbokat var Delhiflyget underbokat. Det fanns gott om plats, så att man kunde sträcka ut sig. Fyra glas rödvin hjälpte mig jaga huvudvärken på flykten jämte någon mat och mycket vatten, men sömnen blev lika begränsad som maten: 3 timmar, men det var alltid något. För övrigt avlöpte flygresan smärtfritt.

I Delhi var det 27 grader varmt, och man försmäktade genast. Det var bara att ha extra bråttom att lämna staden. Jag hade sällskap i bussen till busstationen av en äldre ryss från Jekaterinburg, som skulle till Rishikesh. Även han reste ensam. Det var mig en glädje att kunna hjälpa honom till rätta.

Något kaos infann sig vid Simlabussen, men jag fick en god sittplats vid ett fönster som dess värre inte gick att stänga. Inget fönster i denna hårt begagnade skraltiga en gång förnämliga Volvobuss gick att stänga. Följden blev totalt tvärdrag under hela resan. Det gick an så länge det inte regnade, men hade temperaturen varit lägre hade det varit totalt förkylt. Som det var blev man bara blåst hela vägen men det ordentligt men lyckligtvis bara av vinden. Vid Kalka började det regna. Det var ju fortfarande monsuntid, så det var oundvikligt.

Jag hade inte hört några monsunrapporter under detta år utom att Nepal och Assam drabbats hårt av översvämningar som vanligt jämte Kina, men Himachal verkade förskonat i år.

Halvvägs upp till Simla bröt den fina gamla men hårt begagnade Volvobussen samman, och samtliga passagerare fann sig strandsatta. Det var dock lyckligtvis en statlig buss, så när en annan statlig buss kom förbi efter en timme var det bara att fortsätta med den utan att betala extra. Det blev inte mer än en timmes försening.

För en gångs skull kom man fram till Simla i dagsljus och utan regn före 7, men man var ganska uttröttad. Lyckligtvis hade jag i Helsingfors försäkrat mig om en hel liter *Jägermeister*.

När jag tog igen mig efter att ha nått toppen av staden och tänkte inta *the Indian Coffee House* i vanlig god traditionell ordning för en outhärlig omelett som dagens enda middag tog jag fram *Jäger*flaskan vid Kiplings *Scandal Corner* för att stärka mig. En ung Simlabo kom då fram till mig och påtalade, att man inte fick dricka vid denna offentliga plats. Jag försvarade mitt handlings sätt med att det var hostmedicin, vilket det ju ursprungligen var.

Många har riktat berättigade invändningar mot att jag lämnar alla mina ansvar och plikter och projekt i Göteborg vind för väg för att varje år besöka samma berg i Indien. Se det som ett slags extremsport. Min far, som var en kronisk extremsportare i tennis och även både skidade och simmade hade varit stolt över mina frivilliga umbäranden i Himalaya. Det handlar inte så mycket om prestationer som om uthållighet och självhärdning. Samtidigt är mina extravaganta Himalayaresor utmärkta för odlandet av ödmjukhet, och det är kanske deras främsta förtjänst. Den första etappen är alltid den enda svåra, att ta steget och boka biljetten, att gå igenom visumtraumat, att utsätta sig för den totala omställningen från arbetsnarkomanins rutiner i Göteborg till att nödgas koppla av fullständigt i bergen och öppna sig för nya mentaliteter, att undergå de extrema strapatserna med primitiva bussresor på mer än 10 timmar under natten under ständiga berg- och dal-banekrängningar och -kastningar, (man kan inte undgå att slungas ur sätet, i synnerhet om man sover,) sömnlösheten och de fysiska påfrestningarna. Det är sport som hårdar och gör gott åt både själ och kropp – det är vitsen.

(I nästa avsnitt: *Ödesnatten i Simla och befrielse i Manali.*)

Tillbaka till Zanskar, del 14: Fest i Padum

Lobsang berättade att ett berg fallit ner och täppt till en av bifloderna till Zanskar, så att det bildade en smärre sjö, som när den släppte åstadkom stor förödelse bland byarna nedanför och helt spolat bort Phuktars skola, där Phuktarströmmen rinner ut i bifloden. Som resultat stängdes hela regionen för besök, och ingen *trekking* kunde företas där på fem månader till och med juli.

Han berättade också, att Basgo, som en gång varit huvudstad i Ladakh, ursprungligen hette Babgo, vilket betyder tjurhuvud, som Härkäpää på Sarfsalö i Finland, som tydligen var centrum för någon hednisk kult i forntiden. Tjurhuvudskallen med horn var i hedna tider en allmän symbol för shamanistisk dyrkan över hela Europa och tydligen även i delar av Asien.

Sammanledes hette Lamayuru ursprungligen Lamayungtung, vilket är namnet på den indiska svastikan, i vilken form tydligen det första klostret byggdes där.

Även han hade haft visumproblem. En tacksam turistvän från Italien hade bjudit honom dit, han hade sökt visum men fått avslag efter lång väntan på grund av ”oklar motivering”. Ändå hade han bifogat brevet med inbjudan.

Ellen hade mött flera som råkat ut för samma visumproblem som jag med dubbla avgifter och ogiltigt visum-*pdf*. Detta är tydligen ett bedrägeri som förekommer internationellt. Det är tydligen på sin plats att meddela UD om saken och kanske orsaka en diplomatisk incident. Det är inte *juste* att bedriva falsk och kostsam visumhantering med koppling till etablerade ambassader som ett rent bedrägeri för att tjäna girigheten.

På morgonen samlades vi tre, Ellen, Lobsang och jag vid vårt hotells trädgård över en kopp te och talade mycket om yoga och meditation och dess förtjänster. Ellen (35) var mycket inne på den linjen och hoppades kunna utbildas till yogainstruktör. Vi talade också mycket om deras kommande *trek*, ett stort äventyr för henne, som kostat henne 700 Euro, och då de skulle avsluta sin *trek* i Photaksar den 1 september fanns det faktiskt en liten chans att vi där kunde sammanstråla på nytt.

Mina försök att hitta ett billigare lokus strandade effektivt mot klipporna av de överdrivna priserna överallt. Annars hade Padum inte förändrats, men priserna hade mer än fördubblats. På ett ställe ville de ta 700 för bara en bädd på golvet och ingenting annat. Ett annat hotell var tomt men hade inga lediga rum. Det bästa erbjudandet var Zambala, som erbjöd ett vackert rum för 1000. De kunde pruta till 500 då jag var ensam, men det var ju inte stor skillnad mellan 500 och 600 där jag bodde tillfälligt. *The Tourist Bungalow*, där jag alltid bott tidigare, förblev överfullt till i morgon.

Detta motiverade mig till att genast vilja lämna Padum följande dag. Sålunda skulle Lobsang, Ellen och jag i så fall bryta upp från Padum samtidigt.

Då det stod klart att jag inte kunde finna ett billigare ställe gick jag till Karsha. Vädret var fortfarande idealiskt, så den långa promenaden var enbart angenäm, tills jag vände tillbaka. Då hade det blåst upp, så jag hade hård motvind hela vägen tillbaka.

Ingenting hade förändrats i Karsha, Zanskars största och vackraste kloster. Stora reparationsarbeten pågick, men jag kunde ändå ta mig högst upp och ta några foton. Jag var tillbaka hos Ellen i trädgården precis halv 4 efter precis fyra timmar.

Ellen tog sig senare till Karsha och fick då också uppleva de storartade restaurationsarbetena med de nya freskmålningarna.

Jag lyckades boka en jeep hela vägen till Lamayuru för 2000. Den skulle starta först på eftermiddagen efter 14.00 och anlända till Kargil vid midnatt, vilket utlovade ännu en äventyrlig resa som kunde gå hur som helst. Lobsang tyckte det var en bra affär, och jag instämde.

Vi träffades på kvällen med Ellen, och Lobsang bjöd frikostigt på öl – det var ju vår sista kväll tillsammans innan vi alla skulle skiljas åt. Vi hade en underbar kväll tillsammans, och alla dessa samtal om historiska aktualiteter kan inte återges här. De måste smältas först. Huvudsaken var att det var en glad kväll med många muntra skratt och historier som aldrig tog slut, förrän en missnöjd lama kom ut ur ett av rummen och bad oss fortsätta inomhus. (Vi satt i trädgården, och klockan var halv 12.) Vi fick bryta för gästernas skull, men vi skulle ännu ses under morgonen och (förhoppningsvis) på nytt i Photaksar den 1 september.

Lobsang berättade mycket intressant om filmen *Samsara*, som visades på Göteborgs filmfestival för ett antal år sedan när den var ny, att man nu håller på att filma en fortsättning som något att se fram emot.

Jag frågade honom om den svarta stupan i Karsha. Där är en stor svart stupa precis vid skolan i Karsha, den enda svarta stupa jag någonsin sett. Lobsang förklarade att den inte var svart utan mörkblå. Vita stupor symboliserar medlidande, mörkblå stupor står för protektion, och stupor i orange står för vishet. Ett av Lobsangs drömprojekt är att bygga och driva ett eget hotell i Karsha.

Vi träffades ännu på morgonen därpå och var tillsammans hela morgonen tills Lobsang och Ellen måste bege sig ut på sin *trek*. Jag kunde inte lova att vi kunde återses i Photaksar, men möjligheten var där, även om jag bad dem att inte räkna med den. De skulle ändå hålla utkik efter mig där.

När de farit vid elva-snåret gick jag upp till klostret Stagrino, som var stängt. Jag gick runt hela området uppe på kullen, varifrån man åtminstone har en tacksam utsikt över hela Padumdalen, men jag fann ingen öppen ingång.

När jag kom ner igen pågick Zanskarfestivalen för fullt. Hela Zanskar var där. Det var dansuppträdanden och stora tal, och det var så packat med folk att det var omöjligt att se någonting. Jag hade sett sådana Ladakhijippon förut, så jag missade ingenting.

Men alla var festklädda, och hela den lilla staden var smyckad till fest. För folket i Zanskar var det ett stort evenemang och en folklig högtid. De två små gatorna, som bildar ett T, var så fullsmockade med folk att ingen trafik var möjlig.

Under sådana omständigheter letade jag förstås förgäves efter min jeepförare, som skulle avresa mot Leh direkt efter festivalen. Det var bara att hålla sig synlig offentligt, i fall han skulle se mig först, och hoppas på hans uppenbarelse.

Jag uppsökte hans brors butik, som lugnade mig med att han var i kommande.

Vi skulle ha startat halv 3. Han kom klockan 4. Ämnade han köra hela natten? Vi skulle knappast ens nå Rangdum före kvällningen. Nå, som vanligt fick man väl se. Huvudsaken var att man kom iväg.

(I nästa nummer: *Natt i Rangdum – Den första trekken.*)

Inför Bokmässan 2016

En författares dilemma – Om nätpublicering

Var det då mitt eget fel att jag bara dög till att skriva? Och om jag nu en gång hade den förutsättningen, det intresset och den passionen, skulle jag då ha förträngt den och dödat den? Kunde jag med denna naturliga fallenhet för att skriva och göra bruk av ordet (mest för att formulera och förmedla berättelser av mänskligt intresse) låta bli att flitigt bruka pennan, och hur skulle jag någonsin kunna sluta därmed när jag en gång hade börjat? Kreativitet kräver kontinuitet genom sin inre naturlag och naturkraft, så det var bara att fortsätta. Denna kreativitet hade emellertid en avigsida – jag var aldrig intresserad av att tjäna pengar, ett ting som jag bara kunde betrakta som ett nödvändigt ont som det gällde att ha så litet med som möjligt att göra, så jag var aldrig slängd för att tjäna pengar på vad jag skrev. Kanske det var också därför som förlagen alltid ratade mig – de såg att jag inte skrev för pengar, jag satte ribbban för högt, var för noggrann med min språkbehandling och gjorde det därmed genom min självkritik så svårt för mig själv som möjligt.

Men en förläggare (René Coeckelberghs) menade att jag med min smala väg dock förr eller senare måste komma ut på den stora litteraturscenen, i synnerhet som jag aldrig kunde sluta skriva och min produktion ständigt blev rikare. Eller menar ni att jag skrev alla dessa romaner och dikter, noveller och reseskildringar, dramer och essayer, artiklar och historiska verk förgäves? Måste de då försvinna i byråldans okända och anonyma mörkers intighet? Hade jag aldrig rätt att hoppas på någonting annat? Det kan jag inte acceptera. Därför publicerar jag mig själv på nätet gratis för att åtminstone göra mina arbeten allmänt tillgängliga. Om någon av *the happy few* då upptäcker något av dem och börjar rota i produktionen så nöjer jag mig med det, medan alla de stora förlag och teatrar som i 47 år nu konsekvent ratat och refuserat mig kan titta i stjärnorna efter någon möjlighet att någonsin kunna tjäna pengar på mig.

Göteborg den 17 september 2016